

Militær oppdragelse

Da speiderbevegelsen kom til Norge

Espen Schaanning

IFIKK, Universitetet i Oslo

espen.schaanning@ifikk.uio.no

Abstract

After first giving an outline of the military practices and principles of Baden-Powell's scout movement, I explore to what extent these practices and ideals were adopted by two Norwegian scout movements in the period from 1911 until the 1930s: *Norske gutters speiderkorps* (NGS) and *Norsk Speidergut-Forbund* (NSF). As NGS was closed down rather quickly, I will finally dig deeper into the scout ideology of NSF. Based on official texts from NSF, especially *Speidergutboken* and the scout journal *Speideren*, I will argue that although NSF was a Christian organization and explicitly wanted to be anti-militaristic, it nevertheless adopted Baden-Powell's military legacy: Not only was NSF organised in a military manner, using military practices and appealing to military ideals, but the military was also a constant field of reference in several ways.

Speiderbevegelsen regnes for å være verdens største ungdomsorganisasjon. I 1979 hadde omlag 500 millioner unge vært innom bevegelsen (Jeal 2001:567),¹ og man regner med at det i dag med stort og smått finnes over 40 millioner speidere i 223 land.² Da speiderbevegelsen ble startet av Robert Baden-Powell (1857–1941) i 1907 fikk den umiddelbart stor tilslutning og ble adoptert med stor suksess i en rekke land, også i Norge. Allerede to år senere hadde speiderbevegelsen utrolige 108 000 medlemmer (Vallory 2012:13). Etter fire famlende år (1915) var medlemstallet i *Norges Speidergut-Forbund* oppe i 3 000 (mannlige) speidere, ti år senere var det steget til nærmere 11 000 – om lag like mange som i *Arbeidernes Ungdomsfylking* på samme tid.³

Speiderbevegelsens historie har i begrenset grad blitt utforsket, framfor alt i norsk sammenheng. Det finnes naturligvis noen jubileumsbøker, men disse er skrevet av folk som befinner seg godt forankret innenfor bevegelsen, og mye plass blir dermed gjerne viet framstående speiderpersonligheter, organisatoriske endringer og konkret speiderpraksis (som landsleirer). Disse bøkene inneholder derfor i liten grad det jeg vil ta for meg i denne artikkelen, nemlig analyser av speidingens tenkemåte og ideologiske forankring. Sondre Ljoså har skrevet en fin, liten masteravhandling om den norske speiderbevegelsens første år, *Alltid beredt til hva?* Det finnes også et par artikler om den norske speiderbevegelsen samt en masteroppgave om speiderromanene.⁴ Men det er også alt.⁵ I Danmark og

Sverige finnes det også relativt lite forskning på området.⁶

Interessen har vært betydelig større internasjonalt. Mye av den internasjonale litteraturen er imidlertid skrevet av folk fra innsiden, og de fleste av dem er konsentrert omkring stifteren Robert Baden-Powells person. Allerede åtte år før han stiftet speiderbevegelsen kom de første biografiene, der han framstod som en stolt britisk offiser med karakterstyrke, vågemot, vidd og utholdenhet – selve mønsterbildet på den gode britiske soldat. Bøkene ble umiddelbart bestselgere (Aitken 1900; Begbie 1900; Fletcher 1900.). Etter at han startet speiderbevegelsen, kom en rekke biografier på løpende bånd, i tillegg til en rekke bøker om bevegelsens organisasjon. Disse framstillingene var gjerne «offisielle» eller skrevet av folk som hadde viet sitt liv til speiderbevegelsen.⁷ Fra slutten av 1950-tallet begynte det imidlertid å dukke opp bøker som hadde en større distanse til mannen og hans verk og som derfor serverte mer nøkterne og til dels svært negative beskrivelser. Slike bøker var i regelen skrevet av folk fra utsiden og hadde derfor en viss distanse til speiderbevegelsen i utgangspunktet.⁸ På et vis ble Baden-Powell rehabilitert i 1989 med utgivelsen av Tim Jeals monumentale biografi *Baden-Powell* (Jeal 2001), og det dukker fremdeles opp apologetiske fortellinger, som den nylig utgitte *World Scouting. Educating for Global Citizenship* (2012) av Eduard Vallory (2012).⁹

I det følgende skal vi ta for oss speiderideologien slik den ble skapt av Baden-Powell og senere adoptert i Norge de første tiårene etter at den ble etablert. Det som skal analyseres, er hva Baden-Powell og norske speiderledere *forestilte seg* at speiding skulle være, ikke hvordan speiding foregikk i praksis eller hvordan barna selv opplevde speidingen. Gjennom en slik tilnærming

kan vi få et innblikk i hvordan sentrale speiderstrategier mente at barn burde oppdras.

Baden-Powell

Robert Baden-Powells store tanke var å oppdra barn og unge med militære midler. Før han startet speiderbevegelsen, hadde han vært offiser i de britiske koloniene og utga i 1899 en liten manual i speiding for soldater. Ikke lenge etter at han kom hjem fra tjeneste i Afrika i 1903, skal han til sin forbauselse ha oppdaget at denne boken ble brukt av offiserer i *Boy's Brigade*, gutteklubber og skoler, og han satte seg fore å lage en tilsvarende bok for ungdom. Dette skulle bli hans berømte bok *Scouting for boys* (1908).

På begynnelsen av 1900-tallet var det en utbredt oppfatning i Storbritannia at det britiske imperiet var i ferd med å forvitne, eller i alle fall sakke akterut i forhold til landets rivaler. Det var denne trusselen Baden-Powell tok utgangspunkt i når han etablerte sin speiderbevegelse. «Recent reports on the deterioration of our race ought to act as a warning to be taken in time before it goes too far», hevdet han i *Scouting for boys*, og viste til Romerrikets fall (Baden-Powell 1908:208). Han beklaget seg sterkt over at ungdommen hadde mistet initiativ og tiltakslyst og som romerne heller ville ha brød og sirkus enn aktivt bidra til å bygge landet. At de foretrakk å se profesjonelle fotballspillere spille framfor å spille selv, var et typisk tegn i tiden. «My heart sickens», hevdet han, når han så «thousands of boys and young men, pale, narrow-chested, hunched-up, miserable specimens of our race, smoking endless cigarettes, numbers of them betting, all of them learning to be hysterical as they groan or cheer in panic unison with their neighbours» (Baden-Powell 1908:209, 338). Dessuten refererte han til

Speiderbevegelsen skulle fungere som en vidunderkur som omdannet slappe og gidde-løse slabbedasker til sunne, friske og kjekke gutter.

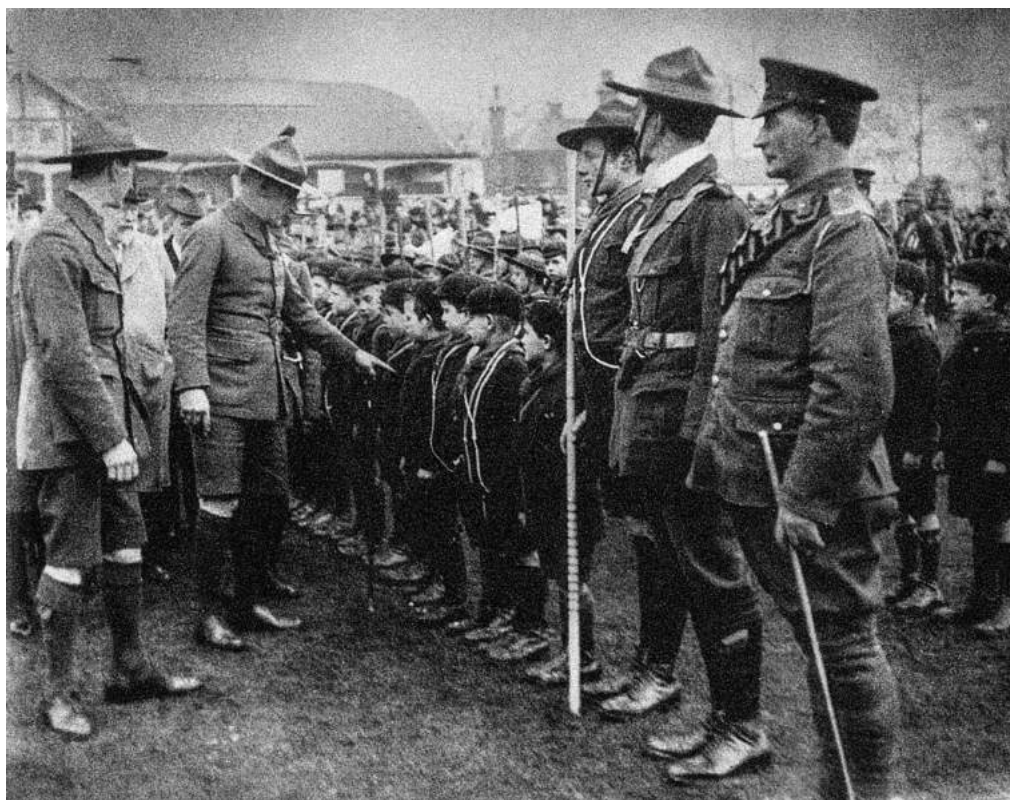
statistiske undersøkelser som viste at rekruttene nå var lavere, veide mindre og hadde dårligere tenner enn før.

Hvor skulle man sette inn støtet for å demme opp for disse negative tendensene? Man måtte ta tak i barn og unges liv og styre dem inn på den rette vei. Speiderguttene burde være stolte av det britiske imperiet – av dette lille landet som gjennom krigføring og hardt arbeid hadde kolonisert Australia, New Zealand, Sør-Afrika, India og Canada, hevdet han. Speiderne skulle videreføre denne stolte tradisjonen og sette fedrelandets behov framfor sine egne. Men da trengte de trening: «Every boy ought to learn how to shoot and to obey orders, else he is no more good when war breaks out than an old woman, and merely gets killed like a squealing rabbit, being unable to defend himself». Speiderne skulle lære seg ikke å stikke av når faren truet, men snarere stå opp og forsvare sitt land når det krevdes: «BE PREPARED to die for your country if need be». Guttene måtte derfor lære å skyte på blink med rifle eller bue, og han

forklarte i detalj hvordan guttene skulle holde og håndtere riflen. Men han understreket at «shooting at a fixed target is only one step towards shooting at a moving one like a man» (Baden-Powell 1908:9–10, 324, 331–332). Derfor måtte speiderne trene på dette også, men da ved å sikte på løpende mennesker med stokken sin.

Men Baden-Powells visjoner med speidingen gikk videre enn til å utdanne gode soldater. Helt fra starten av skulle speidingen også være en skole i karakterdannelse. Derfor var poenget ikke at guttene først og fremst skulle drive med «rene» militæraktiviteter – som våpentrening og marsjering – men snarere erverve seg karaktertrekk som soldater burde ha. Den vel-trente speider ble ikke bare en god soldat, men også en god samfunnsborger. Ja, vi kan si at for Baden-Powell var idealtypen på den gode borger nettopp den gode soldat (Schaanning 2013:68f.).

At speideridealene var tuftet på soldatidealene viser seg naturligvis aller best i kravet om lydighet og disiplin. Det var viktig at speiderne lærte seg å adlyde overordnede befalinger. «A Scout obeys orders of his patrol leader or scout master without question», stod det i speiderloven (Baden-Powell 1908:50). Nettopp som i militære sammenhenger, der soldatene måtte lære seg disiplin for enhver pris, slik at de kunne bli et mest mulig effektivt redskap for sine generaler, måtte speiderguttene lystre sine ledere. Disiplinen skulle i særdeleshet opprettholdes gjennom «korpsånd». Speiderne skulle holde sammen i tykt og tynt, og føle at de tilhørte en gruppe av særlig utvalgte, dedikerte og dyktige gutter. Som speider representerte man sin patrulje, sin tropp og speiderbevegelsen som sådan, og på alle disse nivåene gjaldt det å dyrke lojalitet og samhold. Korpsånden kom blant annet til uttrykk ved at Baden-Powell laget en egen speiderhilsen, som skulle være spei-

Enhver speider skulle opptre like disiplinert og korrekt som en soldat. Her inspiserer Baden-Powell en ulvungeflokk under første verdenskrig.

dernes «hemmelige tegn», et eget merke, speiderliljen, og et eget motto, *Be Prepared*, basert på initialene til Baden-Powell selv. Likeledes var uniformen en måte å opprettholde korpsånden på. En uniform forpliktet – ikke bare innad i gruppen, men også utad overfor omgivelsene. Den som gjorde noe dumt i speideruniform, svartet på et vis hele sin bevegelse (Baden-Powell 1908:37, 40, 43, 48). Når Baden-Powell laget en egen speiderlov, var det likeledes fordi en slik lov samlet speiderne til en enhet og forenet dem i et felles prosjekt og forpliktet dem overfor bevegelsen. Før gutten ble tatt opp som speider, måtte han også høytidelig avlegge et speiderløfte, der han sverget troskap til Gud, kongen og speiderloven.

Det er blitt hevdet at speiderbevegelsen således var en karakterfabrikk og et disiplineringsskoleapparat (Rosenthal 1986). Men denne storstilte disiplineringen av ung-

dommen kunne bare lykkes fordi Baden-Powell hadde noe positivt å tilby. Hans genistrek var å møte barna der de var og appellere til deres behov for spenning og eventyr. Baden-Powells tanke var at guttene ville sette pris på å leke det spennende livet han selv hadde opplevd som soldat. Man måtte appellere til guttenes egne interesser og fantasier, bare da kunne man forvente at de ville bite på «det agnet» man la ut for dem (Baden-Powell 1908:348). Fængslende leker og aktiviteter var således ikke mål i seg selv, men midler for å oppnå moralsk oppdragelse.

Man kunne være fristet til å plassere Baden-Powells speiderbevegelse innenfor den romantiske tradisjonen i kjølvannet fra Rousseau, der det ble framhevet at barnet måtte få utfolde seg fritt, framfor alt i møte med naturen. Det var viktig for Baden-Powell at speideraktivitetene måtte ta

utgangspunkt i hva speiderne syntes var spennende og moro, og ved å la dem dra ut i skog og mark og la dem gjøre egne erfaringer, fikk man kombinert spennende aktiviteter med nyttig læring. Det ligger derfor utvilsomt et romantisk element i speiderbevegelsen på dette punktet. Men det er på den annen side åpenbart at Baden-Powell aldri egentlig fulgte en slik romantisk lære. Når det kom til stykket, var speideropplegget regulert i detalj av voksne, og det ble forventet at barna skulle følge det uavkortet og uten å vike en tomme fra de fastlagte regler i speiderloven. Rousseaus forestilling om at de måtte få lov til å være lykkelige og gjøre egne erfaringer i møte med naturen, ble i stor grad overstyrt av forestillingen om at barna måtte disiplineres og innpodes riktige vaner (som hos Locke).

I Norge artikulerte speiderbevegelsen seg først og fremst på to områder. Det ene var friluftslivet og idretten. Den organisasjonen som tok tak i speidersaken, var *Centralforeningen for udbredelse av Idræt*, som var en del av hva vi kan kalle «friluftslivsfeltet». Da speiderbevegelsen kom til Norge, var det allerede etablert en rekke forestillinger om hvor viktig det var å ferdes i skog og mark, på fjell og vidde, ved sjø og skjær. Og når det ble organisert konkurranser i idrett og sport, var det gjerne ut fra forestillingen om at slike konkurranser ville gjøre utøverne bedre egnet til å forsvare landet. I *Centralforeningen* var det således kroppskultur og forsvarssak som stod i sentrum for opprettelsen av *Norske gutters speiderkorps*.

Det andre artikulerte feltet var kristenlivet. Norge hadde på begynnelsen av 1900-tallet et mangfoldig kristenliv som skulle ta vare på folks åndelige behov og lengsler. Den organisasjonen som på dette feltet konkret adopterte Baden-Powells speideraktiviteter, var *Ynglingeforbundet*.

Her var det religionen – dvs. kristendommen – som skulle danne grunnlaget for speidingen. Speiding var kristendom i praksis. Å vise nestekjærlighet og ofre seg for fedrelandet handlet først og fremst om å innta en kristen holdning til tilværelsen, og det var dette som ble proklamert som grunnlaget for *Norsk Speidergut-Forbund*.

Begge disse organisasjonene ville imidlertid anvende Baden-Powells militære disiplineringsapparat for å nå sitt formål. Dette betydde i sin tur at denne tilsynelatende kampen mellom idrett og religion, kropp og ånd, ikke var så skarp som det kanskje i utgangspunktet kunne se ut til. Selv om det var *Ynglingeforbundet* og *Norsk Speidergut-Forbund* som fikk størst gjennomslag, og derfor på et vis gikk seirende ut av striden, var hele opplegget i sitt vesen knyttet til kroppskultur og militær disiplin. Vi skal i det følgende se hvordan.

Speiding og friluftsliv

Friluftsliv hadde fra midten av 1800-tallet først og fremst vært et elitefenomen knyttet til det urbane borgerskapet. Naturen var i økende grad blitt en arena der borgerskapet kunne bruke sin fritid til å slippe bort fra byens industri med all dens spesialisering, skitt, utrygghet og klassekonflikter. Her kunne man hvile ut og koble av i møte med en natur som ble oppfattet som ekte, hel, ren, trygg og harmonisk.¹⁰ Forestillingen om friluftslivets glede og nytte fikk imidlertid også etter hvert fotfeste i befolkningens lavere lag. Søndagsturer ut i skogen eller til sjøen hadde omkring 1900 allerede etablert seg som en del av arbeiderkulturen, det var også blitt stadig vanligere for både kvinner og menn å gå på ski i hverdagslivet.¹¹ Lenge før speiderbevegelsen kom til Norge var det med andre ord etablert et friluftsliv som den kunne pøse seg inn i. Særlig spilte *Den Norske Turistforening* (DNT) her en viktig

rolle. Medlemmene i DNT ville nyte den friske fjelluft og oppleve den skjønn naturen, men også lære landet bedre å kjenne, utforske flora, fauna, bergarter og fjellformasjoner, og trene kroppen og holde den sunn og frisk.

Som nevnt var det *Centralforeningen* som først tok initiativ til å starte et speiderkorps, og idretten i denne foreningen var tradisjonelt primært knyttet til forsvars-saken. Ja, da *Centralforeningen for Udbredelse av Legemsøvelser og Vaabenbrug* ble etablert i 1861, ble forsvar og idrett ansett for å være to sider av samme sak. Kropp og sjel skulle trenes i forening, gjennom gymnastikk og våpentrening, slik at forsvarsevnen skulle bli sterk og solid. Første paragraf i *Centralforeningens* lover formulerte dens formål: «Foreningens Øiemed er at virke til Udbredelse af Færdighed i Legemsøvelser og Vaabenbrug blandt alle Samfundsklasser af det norske Folk». I § 5 listet man opp hva bestyrelsen skulle gjøre for å sørge for dette, og her stod det blant annet at den skulle «arbeide for Oprettelse af Skydeselskaber og andre Foreninger til Fremme af Legemsøvelser og Vaabenbrug rundt om i Landet» og «virke for Indførelsen af Legems- og Vaabenøvelser i Landets Skoler» (*Centralforeningen, Aarsberetning, 1861, tillegg*). Det gjaldt å opprette skytterlag, utbre gode skytevåpen til befolkningen og opplære folk til å håndtere dem. *Centralforeningen* maktet på kort tid å etablere et nasjonalt nettverk mellom den sentrale ledelsen og de lokale foreningene.¹² I 1881 var antall skytterlag 412 og medlemstallet om lag 18 000, og ble dermed norsk idretts første massebevegelse. I perioden 1861 til 1910 var elleve av tretti formenn offiserer, de to øvrige var næringsdrivende.¹³

Den form for idrett vi her snakker om skulle være allsidig, omfatte alle, og utføres harmonisk og ordnet uten overdrivelser. Kroppsøvelsene generelt, og skytterøvelsene

spesielt, ble vurdert ut fra deres nyttefunksjon: De styrket deltagernes kropp og sjel, noe som i sin tur bidro til å sikre forsvarsevnen. Også aktiviteter som friluftsliv, jakt og fiske var en del av «idretten», i det hele tatt skilte man på denne tiden ikke skarpt mellom sport, idrett og friluftsliv (Goksøyr 2008:56; Matre 2000:91f.). Mot slutten av 1800-tallet ble dette prosjektet utfordret av et annet syn på idrett, importert fra England, nemlig konkurranseidretten eller det man kalte «idrettssport». Her ble

En speider skulle alltid være i godt humør, ikke minst på utflukter i skog og mark.

idrettsaktivitetene løsrevet fra de overordnede mål om (militær) nytte og gjort til mål i seg selv, dvs. idretten ble utdifferensiert som et eget felt, der det ble nedfelt bestemte standarder, regler og lover for hver enkelt sport nasjonalt og internasjonalt, slik at man kunne arrangere mesterskap for medlemmer organisert i klubber og foreninger og måle resultater, registrere rekorder og utpeke vinnere.¹⁴ Idretten ble «sportifisert», for å bruke Matti Goksøys begrep.¹⁵ Det var her to syn på sport som tørnet sammen: Den nye, sportifiserte idretten var spesialisert og myntet på et publikum som ville ha konkurranse, rekorder og underholdning; den gamle, konservative idretten (som stod sterkt i *Centralforeningen*) framhevet derimot at idretten måtte være nyttig, allsidig og tjene nasjonen som helhet. Selv om «Vaabenbrug» ble tatt ut av *Centralforeningens* navn i 1893, slik at skyting ble skilt fra idrett,¹⁶ forble likevel foreningens oppbygning og karakter som før, og formålet var fremdeles å styrke det militære forsvaret (Olstad and Tønnesson 1987: 107).

Det er lett å skjønne at sentrale strategier i *Centralforeningen* ønsket speiderbevegelsen velkommen til Norge og mer enn gjerne ville gjøre den til en del av foreningens eget virke. Den type nyttebasert idrett som *Centralforeningen* stod for – med vekt på allsidige øvelser og styrking av karakteren – var nettopp også hva speiderbevegelsen hadde å tilby. Dertil kom naturligvis at speiderbevegelsen og *Centralforeningen* befant seg innenfor den samme militære forståelsesrammen: Man måtte trene ungdommenes kropp og sjel, slik at de kunne bli nyttige forsvarere av fedrelandet. *Centralforeningens* arbeid var riktignok i større grad rettet mot befolkningen generelt (ikke bare ungdom), men ungdommen inngikk med full rett i dens virksomhetsområde.

Våren 1910 etablerte *Centralforeningen Norske gutters speiderforbund* og utga

Haandbok for norske speidergutter på eget forlag. Boken var ingen oversettelse av *Scouting for boys*, men benyttet den snarere som inspirasjon og utgangspunkt. For å tilrettelegge stoffet for norske forhold hadde man latt «anerkjendte og dygtige fagmænd» skrive de ulike kapitlene (*Haandbok for norske speidergutter*:3). De fleste av forfatterne var offiserer: Av de åtte bidragsyterne hadde seks militær bakgrunn. Forfatterne overtok naturlig nok ikke Baden-Powells overordnede perspektiv, der oppdragelsen skulle styrke og befestet det britiske imperiet. For et lite land som Norge, som nettopp hadde løsrevet seg fra Sverige, ga det lite mening å appellere til forestillingen om at imperiet stod i fare for å forvitte eller at ungdommens kropp og sjel måtte styrkes for at den skulle kunne klare sine oppgaver i koloniene. Den imperialisme, patriotisme og heltedyrkelse som så sterkt hadde preget Baden-Powells *Scouting for boys* ble snarere smidd om og tilpasset norske forhold. Imperialisme måtte omformes til fedrelandskjærlighet og hyllest til norsk selvstendighet, mens britiske helter som James Cook, John Franklin, David Livingstone og John Smith ble erstattet av berømte, norske menn som Roald Amundsen og Fritjof Nansen (Ibid.: 10).

Som i *Scouting for boys* var imidlertid rammen for speidingen militær: Det gjaldt å forberede seg til krig. Speiderne skulle spionere på fienden og forsøke å få rede på hans planer. Derfor måtte de ha alle de egenskapene som også Baden-Powell hadde understreket: fysisk styrke, utholdenhet, skarpe sanser, årvåkenhet, god hukommelse, dyktighet i å skjule seg, rådsnarhet og besluttsomhet, evne til å samarbeide, vilje til å støtte og hjelpe andre speidere og «vite at forsvare sit liv, naar det kniper». Man måtte utnytte «soldatens beste egenskaper» (Ibid.:7, 8). Samtidig ble det understreket at

disse egenskapene også var nyttige i det daglige liv: «Vi trønger 'speidere' i hverdagens arbeide likesaa vel som i felten» (Ibid.:8). Nøyaktig som i *Scouting for boys* framstod militære aktiviteter som særlig egnet til å oppdra ungdom, uansett hva slags oppgaver de ville få senere i livet. Dermed var den militære arven fra Baden-Powell plantet i norsk jord: Speiderne skulle oppdras til å bli gode soldater, men også gode borgere, og de aktivitetene og øvelsene som skulle til for å utdanne en god soldat, var de samme som var best egnet til å utdanne nyttige og pliktoppfyllende borgere. «Speiderkorpsets øvelse tjener selvsagt landets forsvar, idet det bidrar til at skape en mandig og handlekraftig ungdom. Men ogsaa i fredens sysler vil korpsets aand gjøre sig gjældende» (Ibid.:10,11).

Med den sterke stilling som idrett og friluftsliv etter hvert hadde fått i Norge lå alt til rette for at *Norske gutters speiderkorps* med sin nye håndbok skulle få vind i seilene og vokse seg stor og sterk. Men slik skulle det ikke gå. Allerede i løpet av 1912 var dette speiderkorpset en saga blott. Men det var ikke fordi speidingen i Norge ikke fant noe fruktbart jordsmonn å slå rot i. Det var fordi det seilte opp en rival som overtok roret.

Kristen speiding

I religiøse kretser var det mange som var misfornøyde med at religionen hadde falt ut av *Haandbok for norske speidergutter*, og delvis i opposisjon til *Norske Gutters Speiderkorps* (NGS) stiftet de sitt eget forbund, *Norges Speidergut-Forbund* (NSF) i 1911. Offisielt ble «bruddet» erklært i første nummer av bladet *Speideren*, med grosserer og speiderformann Christian Dons (1886–1953) og teolog (og senere speidersjef) Hans Møller Gasmann (1872–1961) som redaktører. Begrunnelsen de

anga for å stifte NSF var at «selve det princip som for os staar som livsnerven i hele bevægelsen, slik som den er fremsat av Sir Robert Baden-Powell, er skudt tilside av den anden organisations ledere. Dette princip er religionen» (*Speideren* 1911:1). I tillegg ville de bort fra det de oppfattet som NGS' militarisme. Tanken var å gå tilbake til kilden, nemlig «Baden-Powells fremsatte principer» (Ibid. 1911:2). Forbundets offisielle organ, *Speideren*, hadde da også «Sir R. Baden Powell's system» innbakt i sin logo.¹⁷

Det var et knippe personer som stod bak dannelsen av det nye forbundet, og de fleste av dem var unge, uten militær erfaring og tilknyttet de såkalte Ynglinge-foreningene – forløperne for Norges KFUK (*Kristelig Forening av Unge Kvinner*) og KFUM (*Kristelig Forening av Unge Menn*). *Ynglinge-foreningene* hadde nemlig et helt sett av anliggender som til forveksling lignet speiderbevegelsen: De var forankret i en bykultur, der det moderne bylivets fristelser ble ansett for å stå i fare for å forføre ungdommen og gjøre den tiltaksløs, usedelig og drikkfeldig; de forsøkte å skape alternative omgangsformer og aktiviteter for å styre unna bylivets farlige skjær; de prøvde å vekke guttenes interesse og engasjement med sang, musikk og allmenne kunnskaper som de mente kunne appellere til dem; de var opptatt av idrett og fysisk fostring som middel til å oppdra ungdommen; og sist, men ikke minst søkte de å oppdra ungdommen til en kristen livsførsel.¹⁸

På *Ynglingeforbundets* generalforsamling i Stavanger i juli 1911 presenterte Dons et speideropplegg i detalj, og framhevet at speiderbevegelsen ville frambringe slike unge menn som forbundet også ønsket seg: «Det er sunde, praktiske, karakterfaste kristne sønner Norge trønger, – det er det Speiderbevægelsen vil hjelpe til at gi».¹⁹ Kort tid etter ble NSF stiftet, og i

«Mot Toppen»

75

En speider skulle være kristen og bekjenne seg til Gud. Her bekjenner en speidergutt sin gudstro gjennom speiderløftet.

april 1912 utkom *Speidergutboken*, NSF's versjon av *Scouting for boys*. Heller ikke dette var en oversettelse av originalen, men snarere en tillemping til norske forhold. Naturligvis ble også her Baden-Powells mange referanser til imperiebygging og britiske forhold tatt bort, og det meste av boken omhandlet praktiske kunnskaper og ferdigheter som var nyttige for speidere. På den annen side ga man mer plass til religionen og det religiøse perspektivet. Den ble

umiddelbart en suksess. Hele førsteopplaget på 3000 eksemplarer ble raskt utsolgt, og i løpet av de første ti årene var den solgt i 18 000 eksemplarer (Rieber-Mohn 1921: 16.).

Striden mellom NSF og NGS endte opp med at NGS ble oppløst (i løpet av 1912) og at noen av korpsets tropper ble tatt opp i NSF og begynte å arbeide etter NSF's retningslinjer (Ljoså 2007a:67ff.; *Speideren* 1930:116). En grunn til at NSF uten videre kunne assimilere NGS var at også NSF forstod seg selv som en idrettsbevegelse. Og som i NGS tok man avstand fra den nye, sportifiserte idretten. «Driv sport for *sportens* skyld, og ikke la bihensyn bli hovedsaken for dere», skrev Gasmann i sin lederartikkel i *Speideren* fra 1926. Med det mente han at når man arrangerte konkurranser, så skulle det viktigste ikke være å vinne premier eller pokaler, men å delta for å bli sunn og sterk. Meningen med all sport og idrett var opprinnelig å bidra til å skape et «sundt folk». Det var ingenting i veien med at gutter var kappelystne og ville konkurrere, men da skulle det helst skje lagvis, slik at guttene kunne «streve sammen» mot målet. Det var dette som best kunne bidra til «samfundsånd», dvs. å tjene samfunnet i fellesskap.²⁰ Som NGS knyttet NSF heller an til den form for friluftsliv og fjellvandring som allerede var etablert i Norge. I 1928 hevdet redaksjonen i *Speideren* at «flest mulig speidergutter bør stå som medlem av Den Norske Turistforening» og at alle burde lese DNT's årbøker. Ja, for speidere som gikk i fjellet var det en «plikt» å være medlem av DNT.²¹

Karakteristisk for denne innstillingen til friluftslivet var Christian Dons lille artikkel «Til skogs», der han ikke bare fortalte hva speiderne skulle ha med seg på tur, men også listet opp et helt spekter av gode sider ved friluftslivet. For det første var det et poeng å komme bort fra sivilisa-

sjonen med dens bekvemmeligheter. Han oppfordret til å føre «et sundt, primitivt spartansk friluftsliv uten alle disse civiliserte luksusting omkring sig». For det andre kom man bort fra den usunne og larmende byen. Skogslivet var «den herligste hvile og forandring fra bylivets hvirvlende mas og støv». For det tredje trente speiderne kropp og sjel i møtet med naturens utfordringer, siden friluftslivet krevde «at ha vaakne sanser, at være opfinnsom, snarraadig og utholdende». For det fjerde var friluftslivet godt for helsen. En speidergutt måtte holde sitt legeme «sundt og sterkt» hvis han skulle utrette noe, og «skogslivet gir sundhet og styrke». For det femte ville guttene der ute i skogen og på fjellet kunne erverve seg estetiske opplevelser, fordi de ville lære seg «at komme naturen ind paa livet, man lærer at elske skogen og fjeldet, det stille fjeldvand, den skjønne frie høifjeldvidde». Ja, for det sjette, ville guttene også komme nærmere Gud, fordi skogslivet ga «en fast grundvold for den dype kjærlighet til skaperen av al skapningen, som maa være bærende i al gudsdyrkelse» (*Speideren* 1918:29, 30). Å drive med speidersport var en mangfoldig og allsidig sak.

Militær ramme

Centralforeningen hadde holdt fast på den militære rammen da NGS ble opprettet: Speiderbevegelsen skulle dyrke fram sterke og sunne gutter som ikke bare ville bli nyttige borgere i det sivile liv, men også kunne tre til når landet ble truet. Speidersak og forsvarssak hørte sammen. I NSF var det annerledes. Her var lederne ikke rekruttert fra offiserskorpset, men fra kristne foreninger. Dermed ble det for lederne i NSF mer nærliggende å nedtone eller sågar fjerne den militære begrunnelsen for speiding. Til tross for dette etablerte likevel ledelsen i NSF, særlig de først tju

årene, ofte en militær ramme for speiderbevegelsen. Det var som om det militære liv sivet inn fra alle kanter. Her skal nevnes noen.

1) Krigsleker ble et fast innslag i den norske speidingen. En god del leker i *Speidergutboken* var tydelig knyttet til militære operasjoner der man skulle spore opp fiender, røvere eller forrædere, eller fakke dem, hindre dem i å forenes, videreformidle egne viktige beskjeder, osv. (Gasmann 1912:5, 94ff.)

2) En rekke merker var åpenbart inspirert av militære aktiviteter, så som ambulansemerket (førstehjelp), ryttermerket, hornblåsermerket (for kommandobruk) og signalørmerket (semafor og morse).

3) Speiderne drev med militære øvelser og berettet om det i *Speideren*. Da for eksempel Akershus krets holdt sin høstmanøver i 1920 ble guttene delt i to partier, forsvarere og angriperne. Forsvarerne skulle forsvare en høyde og sette opp to «forvarskjeder», mens angriperne skulle forsøke å komme seg gjennom forsvarslinjene uten å bli tatt (*Speideren* 1920:136).

4) Redaktørene av *Speideren* tok inn utdrag fra *Scouting for boys* eller andre tekster av Baden-Powell, og da kunne det naturligvis vanskelig unngås at militære formål eller eksempler fra soldatlivet ble brakt inn. Slikt dukket gjerne fram fra Baden-Powells tekster uansett hvor han skrev eller hva han skrev om.

5) En del av de fortellingene og føljetongene som ble presentert i *Speideren* handlet om krigslignende operasjoner, gjerne mellom engelskmenn og afrikanere eller indianere og hvite. Etter hvert kom det også føljetonger som skildret speidernes egen krigsinnsats.²²

6) Flere artikler i *Speideren* var direkte koplet til militærvesenet. Man ga for eksempel en oversikt over de ulike militære

begreper, som kompani, eskadron, batteri, bataljon, kavalleriregiment, osv.; man beskrev tyskernes og østerrikernes nye haubitsere og beleiringsmortéer for å erobre festningsverker, eller man fortalte om hvordan man kunne oppdage fiendtlige luftskip ved bruk av megafoner (*Speideren* 1915:4, 1915:28f., 1916:21). Gjennom slike artikler ble det tatt for gitt at krig og militær praksis var av spesiell interesse for speiderguttene.

7) *Speideren* formidlet synspunkter og erfaringer fra offiserskorpset.²³ Oberst Angell kunne for eksempel fortelle om hendelser i skyttergravene under første verdenskrig, der soldatene stod på sin post og døde for sitt fedreland (*Speideren* 1921:128.).

8) *Speideren* inneholdt beretninger fra leirer der det inngikk som en selvfølgelig del av opplegget at speiderne besøkte en militærleir. Således ble det for eksempel i rapport fra den «Den nordenfjeldske sommerleir» fra 1916 fortalt at speiderguttene fikk overvære eksersis med mitraljøser, skarpskyting av artilleri og rideoppvisninger, i tillegg til å beskue hærens fly «Olav Tryggvessøn» (*Speideren* 1916:29, jf. 1917:51f, 1921:25, 99).

9) Ledelsen i NSF mente at speiderlivet kunne og burde være en oppdragelse av ungdommen til å møte en eventuell krig. Dette ble for eksempel behørig bekreftet i nyttårsønsket i første nummeret av *Speideren* fra 1917. Redaktørene fryktet at krigens «stormvinde» også skulle komme til Norge, men skulle det skje, «da vil det ogsaa komme til at vise sig om speidersaken har været og skal bli til noget gagn for vort land. Maatte det da vise sig at alle speidere i Norges land vilde være sig sit speiderløfte bevisst og efter evne søke at gjøre sin pligt mot fædrelandet» (*Speideren* 1917:1-2). Det var når krigen kom, at det ville vise seg om speidersaken hadde vært til «gagn for vort land», dels ved at guttene hadde den

«kraft» som skulle til i møte med fienden, dels ved at de var villige til å stille opp og gjøre «sin pligt».

10) Som et siste punkt kan nevnes at det ofte ble benyttet et militært vokabular for å illustrere bestrebelsene med å være (kristen) speider. For å beseire sine onde lyster måtte speidergutten opptre som en god soldat som egnet å lystre fornuftens og pliktens ordre. Gasmann viste for eksempel til at ved å lese i Bibelen, nærmere bestemt Efeserbrevet, ville speiderne finne «den rustning som ikke Satans vaaben kan trænge igjennem – og der vil du finde de vaaben som skal beseire det onde» (*Speideren* 1920:59). I en andakt fra 1938 spurte Gasmann tilsvarende om speideren ville være en «Jesu stridsmann» og som St. Georg sette livet på spill i «kampen mot det onde». Speideren skulle – som St. Georg – være tro mot sin oppgave «inntil det å måtte dø for Jesu skyld», men med hjelp fra Gud ville han «seire» (*Speideren* 1938:81). Militær metaforikk kan man nok finne i kristenheten helt siden Paulus, men hos speiderstrategene var denne metaforikken særlig fremtredende og nærliggende nettopp fordi speiding, kristenliv og militær praksis hørte til samme erfaringssegment, nemlig lydighet og disiplin, oppofrelse og kamp mot det onde.

Militære praksiser og idealer

Alt dette viser at også NSF etablerte en militær ramme for sin virksomhet. Utover på 1920- og 1930-tallet synes imidlertid noen av de nevnte militære elementene å ha blitt sjeldnere eller forsvinne. Det var ikke lenger så mange artikler om besøk på militærforlegninger eller om andre militære forhold. Mesteparten av stoffet fra midten av 1920-tallet og framover bestod av fortellinger, ofte med speidere i hovedrollene, og det var etter hvert kun unntaksvis at disse

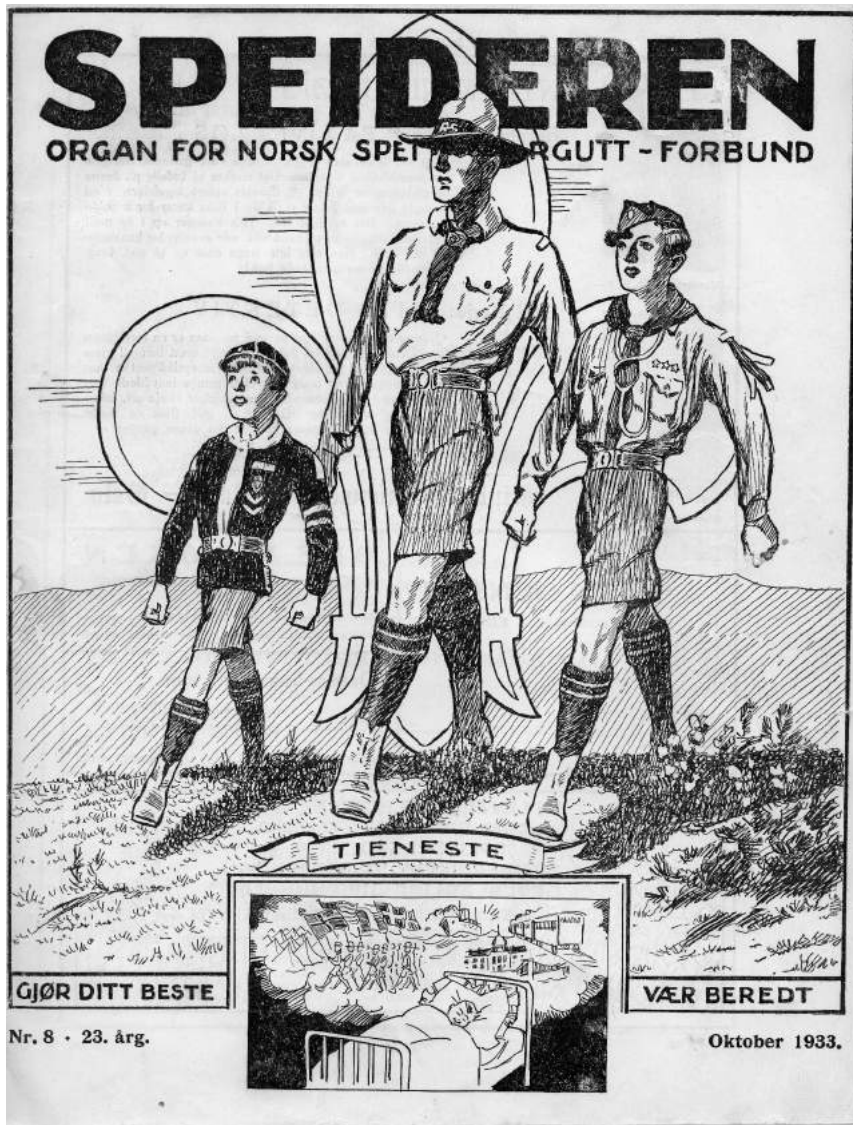

omhandlet militære operasjoner. Den militære rammen synes dermed å ha blitt noe nedtonet. Gjennom hele mellomkrigstiden forble imidlertid det militære liv likevel et viktig referanseområde, ikke minst i de tekstene man hentet inn fra Baden-Powell.

Men mer enn noe annet var det nok likevel de militære praksisene og idealene som gjorde NSF til en forlengelse av det militære feltet. Den mest opplagte militære arven var organiseringen og praktiseringen av speiderarbeidet. Baden-Powells opplegg med patruljer og tropper, parade og flaggheis, marsjtrening, leirliv og manøvrer, osv. ble overtatt av NSF. Alt man foretok seg var preget av militær praksis. Som i militæret ble speiderguttene dessuten differensiert og hierarkisert ved hjelp av et gradssystem (første, annen og tredje grad) med en rekke merker, snorer, medaljer og utmerkelse (Gasmann 1921:20ff). I særdeleshet ble de militære autoritetsstrukturene overført til gutteflokkene. Gjennom å organisere speiderne i tropper og patruljer, med førere og assistenter, innførte man et hierarki med klare kommandostrukturer direkte hentet fra militæret. Til og med andakten skulle ha et visst militært kommandopreg:

Paa lederens tilsigelse: 'Andakt' blotter alle hoderne idet hatten holdes i venstre haand, høire haand fatter om venstre haandleid. Om mulig synges eller spilles en salme. Lederen holder enten en kortere andagt eller ber 'Fader vor'. Til slut synges 'Speiderbønnen'. Efter denne sættes hattene paa. Lederen siger: 'Speidere! Vær beredt!' Speiderne svarer: 'Altid beredt!' hvorunder speiderhilsen (Gasmann 1921:61).

Vi ser her hvordan den militære disiplinen ble tillempet religionsutøvelsen (eller omvendt). Bønn og andakt krevde respekt av guttene, hvilket de signaliserte ved å ta

av seg luen. Samtidig gjorde denne kombinasjonen av disiplin, bønn og andakt situasjonen særlig høytidelig og alvorsfull, hvilket ble understreket av kommandoen («Vær beredt!») og svaret («Altid beredt!») til slutt.

Det var imidlertid ikke bare soldatorganiseringen som ble importert til den norske speiderbevegelsen, det gjaldt også de militære speideridealene – alle de egenskaper, ferdigheter og kunnskaper Baden-Powell hadde forsøkt å gi sine soldater og speidere.

Her ser vi ulvungen, roveren og speideren skride fram i full mundur, strittende av disiplin, sunnhet og pågangsmot. Men mest betegnende av alt er kanskje det innfelte bildet nederst i midten: Her drømmer speidergutten om speiding også om natten. Å være speider var en eksistensiell sak som skulle prege ens liv 24 timer i døgnet.

Militære idealer som disiplin, korpsånd, ridderlighet, selvhjulpenhet, troskap mot speiderløfte og speiderlov, osv. ble uten videre adoptert av NSF. I bunn og grunn var det derfor soldaten som stod som modell for den ekte speider også her. I *Speideren* 1915 hadde Gasmann for eksempel en utlegning av de ulike paragrafene i speiderloven, og alle hans kommentarer dreide seg faktisk på en eller annen måte om hvordan og hvorfor guttene skulle være lydige: Speiderlovens § 6 var naturligvis helt eksplisitt på dette punktet: «En speider *adlyder* ordre. Selv om han faar en ordre han ikke liker, vil han utføre den; for det er hans pligt. *Det er disiplin*» (*Speideren* 1915:41). Men det var den samme underdanige holdning som ble vektlagt i hans kommentar til speiderlovens § 2 (en speider skulle være lydig mot alle foresatte). Her understreket han særlig lovens annet ledd, der det stod at ethvert oppdrag skal foretas «med villighet og lyst» (Ibid.: 9). Dette påbudet om å ta seg sammen i møte med andre dukket også opp i hans kommentar til § 4 (en speider er høflig og alles venn) og § 5 (en speider er dyrenes venn). I den første av disse paragrafene hevdet han at det nettopp krevde anstrengelse å oppføre seg høflig og ridderlig overfor andre. Uhøflighet var et tegn på mislykket disiplinering (Ibid.: 25). Og i kommentaren til § 5 hevdet han at en speider ikke bare skulle være «ridderlig» og «tjenstvillig» overfor menneskene, men også overfor dyrene. Speiderguttene skulle oppføre seg slik at dyrene kunne gi ham et godt skussmål: «Pas paa at de dyr som skal fortælle om dig, har noget godt at fortælle» (Ibid.:34). I kommentaren til speiderlovens § 3 (en speider skal være hjelpsom) bestod disiplineringen framfor alt i å lære seg *hele tiden* å sette seg selv og egne behov til side. Det var ikke nok med selvfornektende gjerninger av og til (den daglige gode gjerning), denne selvfornektelsen måtte bli til en hold-

ning og et karaktertrekk ved speiderguttene (Ibid.:17–18). Ikke minst kom dette til uttrykk i Baden-Powells påbud om alle speidere hele tiden skulle smile og være glade (§ 7), en paragraf som Gasmann kalte «nøklen til speideriet». Smerter, vanskeligheter og motgang skulle beseires og overvinnnes med et smil og godt humør (Ibid.: 49, 50). Ja, speiderlovens bud om å være selvhjulpen og sparsom (§ 8), innebar også en disiplineringsstrategi, siden poenget her var at speiderguttene skulle bite tennene sammen og gjøre det som var pålagt ham (Ibid.: 1915:57). Det var også et arbeid på og med seg selv som krevdes for å oppfylle kravet i § 1 om at en speider skulle være sannferdig. Alle speidere måtte søke å bli sannferdige og ærlige, men «det vil koste anstrængelse at naa dette maal» (Ibid.: 1, 2). Og endelig signaliserte speiderlovens § 9 («En speider er ren i tanker, ord og gjerning») at guttene måtte kjempe mot seg selv og sine slette instinkter. Speiderguttene måtte sørge for at «selv dine inderste tanker er rene», for av urene tanker kom urene ord og gjerninger. «Hvis onde tanker kommer op – saa jag dem bort, be Gud om at ta dem fra dig, saa du kan bli ren i tanker» (*Speideren* 1915:65, 66; jf. *Speideren* 1930:47). Gjennom slike utlegninger ble speiderloven først og fremst et disiplineringverktøy: Lovens paragrafer anga regler for god atferd, og speiderguttene ble pålagt å gå i seg selv og slåss mot sine onde tilbøyeligheter. Å være speider innebar å være i en evig kamp med seg selv for å oppføre seg pent.

Konklusjon

Baden-Powells oppdragelsesfilosofi var basert på en forestilling om at barn og unge burde oppdras med militære midler: De skulle riktignok få boltre seg i naturen og få utløp for sin utforskertrang, men han hadde ingen tillit til at barna på egen hånd

og ut fra sin egen «natur» ville kunne adoptere de ferdigheter og atferdsmåter som et sivilisert samfunn krevde. Tvert om måtte barn bekjenne seg til en lov og høytidelig avgi et løfte om å oppføre seg forskriftsmessig, før de kunne slippes ut i naturen og gjøre erfaringer med den. Dette synet på barn ble overtatt av NSF. De praksiser og idealer Baden-Powell overførte fra det militære feltet til speiderbevegelsen ble således uten videre også lagt til grunn for oppdragelsen av norske speidergutter. Når barna ble sluppet ut i skog og mark skulle de ikke fritt få utfolde seg på egenhånd, deres virke skulle tvert om gjennomreguleres med militære midler. Det ble i NSF tatt for gitt at soldatlivet og soldatidealene skulle danne mønster for speidingen.

Noter

1. Nagy har et lavere estimat, om lag 250 millioner fram til 1985 (Nagy 1985:177).
2. <http://scout.org/node/67>.
3. Halvorsen 2003:199.
4. Ljoså 2007a; Danielsen 1977; Scarth Hansen and Hov 1996; Ljoså 2007b.
5. Høsten 2015 kom imidlertid min store bok *Barneridderne. Baden-Powell og den norske speiderbevegelsen*.
6. Se for eksempel: Sidebäck 1992; Biensø 2005; Ranvig 1988.
7. Her er et knippe biografier: Wade 1931; Batchelder and Balfour 1932; Kiernan, 1939; Reynolds 1943; Hillcourt og Baden-Powell 1964, – og noen om organisasjonen: Wade 1935; Reynolds, 1950; Collis, Fred Hurlil and Rex Hazlewood 1961.
8. Adams 1957; Gardner 1966; Hynes 1968; Brendon 2003, Pakenham 1999; Rosenthal 1986; MacDonald 1993.
9. Tilsvarende gjelder for Nagy 1985; Brélivet 2004; Masini 2011.
10. Olstad og Tønnesson 1987:70; Matre 2000:101, 107; Slagstad 2010:250ff.
11. Hodne 1994:32ff; Matre 2000:101, 107; Solenes 2001:83, 90f.
12. *Centralforeningen* som Norges øverste idrettsorgan ble avvirket ved opprettelsen av *Norges Rigsforbund for idret* i 1910. *Centralforeningen* ble da innlemmet i *Rigsforbundet* på linje med særforbundene, men brøt ut igjen i 1917 (Hodne 1995:21; Olstad and Tønnesson

- 1987:122f.)
13. Goksøy 2008:43; Olstad and Tønnesson 1987:20; Slagstad 2010:321, 358.
14. Olstad and Tønnesson 1987:75ff.; Slagstad 2008:176ff.
15. Goksøy 2008:40; Olstad og Tønnesson 1987:82, 89.
16. Olstad and Tønnesson 1987:94ff.; 101ff., jf. Slagstad 2010:342.
17. Også turnforeningen hadde sitt eget speiderkorps, men gikk i 1911 over til NSF (Rieber-Mohn 1921:12).
18. Hodne 1993:82ff.; 121ff.; Voksø and Kullerud 1980 120ff.
19. Ynglinge forbundets Generalforsamlingsprotokoll 1910–1911, PA 0941 Aaa 0001.
20. *Speideren* 1926:42; jf. *Lederen* 1926, nr. 2; 10f.; *Lederen* 1926, nr. 4; 1ff.
21. *Speideren* 1928:139; jf. *Speideren* 1930:114.
22. *Speideren* 1922, nr. 2–4; *Speideren* 1924, nr. 5, 9; *Speideren* 1926, nr. 1–2 («Falkene» og baron Kant)
23. Her var Henrik Angell en gjenganger, men det var naturligvis også andre, se for eksempel fortellingene til kaptein O.I. Willoch (*Speideren* 1926:118) og T. Langård (*Speideren* 1926:134f.; 249, 268f.); mens journalist og forfatter Georg Wamuth Sejersted gjendiktet krigsepisoder (*Speideren* 1934:110f.).

Litteratur

Aviser og tidsskrift

Centralforeningen, Aarsberetning
Dagbladet
Speideren

Øvrig litteratur

Adams, William Scovell 1957. *Edwardian Portraits*. London, Secker & Warburg.
 Aitken, William Frances 1900. *Baden-Powell. The Hero of Mafeking*. London, S.W. Partridge & Co.
 Baden-Powell, Robert 2007 [1908]. *Scouting for Boys*, faksimileutgave. BN Publishing 2007.
 Batchelder, W.J. and David Balfour u. å. [1930]. *The Life of Baden-Powell*. London and New York, Collins' Clear-Type Press.
 Begbie, Harold 1900. *The Story of Baden-*

- Powell. 'The Wolf that never Sleeps'. London, Grant Richards.
- Biensø, Per 2005. *Cay Lembcke, Spejdersport og Fascisme, 1920–1923*. Aalborg, Aalborg Universitet.
- Brendon, Piers 2003 [1979]. *Eminent Edwardians*. London, Pimlico.
- Collis, Henry; Fred Hurl and Rex Hazlewood 1961. *B.-P.'s Scouts. An Official History of The Scout Association*. London, Collins.
- Danielsen, Gustav 1977. Speiding og kirke. En historisk undersøkelse av Norsk Speiderguttforbunds forhold til sin kristne målsetning, Det teologiske Menighetsfakultet.
- Fletcher, Joseph Smith 1900. *Baden-Powell of Mafeking*. London, Methuen & Co.
- Gardner, Brian 1966. *Mafeking. A Victorian Legend*. London, Cassell.
- Gasmann, Hans Møller 1912. *Speidergutboken*. Kristiania, Norsk Speiderguttforbunds Forlag.
- Gasmann, Hans Møller 1921. *Speidergutboken*. 4. utg., Kristiania u.å., Norsk speiderguttforbunds forlag.
- Goksøyr, Matti 2008. *Historien om norsk idrett*. Oslo, Abstrakt forlag.
- Halvorsen, Terje 2003. *Partiets salt. AUFs historie*. Oslo, Pax Forlag.
- Hansen, Heidi Scarth og Marianne Hov 1996. *Alltid beredt! Speiderbevegelsen sett i lys av norske skjønnlitterære speiderbøker for barn i perioden 1920–1950*. Oslo, hovedoppgave ved Høgskolen i Oslo.
- Hillcourt, William og Olave Baden-Powell 1964. *Baden-Powell. The Two Lives of a Hero*. New York, Putnam.
- Hodne, Ørnulf 1993. *Kirke og fritid. En studie i norsk mellomkrigskultur*. Oslo, Novus Forlag.
- Hodne, Ørnulf 1994. *Folk og fritid. En mellomkrigsstudie i norsk arbeiderbevegelse*. Oslo, Novus Forlag.
- Hodne, Ørnulf 1995. *Idrett og fritid. En mellomkrigsstudie i norsk idrettskultur*. Oslo, Novus Forlag.
- Hynes, Samuel 1968, *The Edwardian Turn of Mind*. Princeton, Princeton University Press.
- Haandbok for norske speidergutter* 1910. Kristiania, Speidergutkomiteens forlag.
- Jeal, Tim 2001. *Baden-Powell*. New Haven and London, Yale University Press.
- Kiernan, R.H. 1939. *Baden-Powell*. London, Georg G. Harrao & Co. Ltd.
- Ljoså, Sondre 2007a. *Alltid beredt til hva? Etableringen av norsk speiderbevegelse 1909–1913*. IAKH: Universitetet i Oslo, masteroppgave i Historie,
- Ljoså, Sondre 2007b. «Etter beste evne at alltid være en god kamerat». Speiderarbeid i arbeiderbevegelsen. *Arbeiderhistorie, Årbok for Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek*, Oslo, 63–77.
- MacDonald, Robert H. 1993. *Sons of the Empire. The Frontier and the Boy Scout Movement, 1890–1918*. Toronto, University of Toronto Press.
- Masini, Roy 2011. *Sea Scouting. A History*. Andover, Phillimore & Co.
- Matre, Torgeir 2000. «Kroppen i friluftslivet» – En kroppssosiologisk analyse av endringsprosesser i friluftslivet mellom 1850 og 1930. Høgskolen i Telemark: Bø, hovedoppgave,.
- Nagy, Laszlo 1985, *250 Million Scouts*. London, Darntell.
- Olstad, Finn og Stein Tønnesson 1987. *Norsk idretts historie. Forsvar, sport, klassekamp 1861–1939*. Oslo, Aschehoug.
- Pakenham, Thomas 1999 [1979]. *The Boer War*. London, BCA.
- Ranvig, Svend 1988. *Det Danske Spejderkorps historie 1909–1973*. København, Finn Jacobsens Forlag.
- Reynolds, Ernest Edwin 1942. *Baden-Powell: A Biography of Lord Baden-Powell of Gilwell*. London, Oxford University Press.

- Reynolds, Ernest Edwin 1950. *The Scout Movement*. London, Oxford University Press.
- Rieber-Mohn, Fredrik W. 1921. *Norsk Speidergut-forbund 1911–1921*. Bergen, J.D. Beyer A/S boktrykkeri.
- Rosenthal, Michael 1986. *The Character Factory. Baden-Powell and the Origins of the Boy Scout Movement*. New York, Pantheon Books.
- Schaanning, Espen 2013. «Halvdød av frost, men levende og beredt». *Speiderbevegelsen som disiplineringsprosjekt, Arr*, nr. 4, s. 63–81.
- Schaanning, Espen 2015. *Barneridderne. Baden-Powell og den norske speiderbevegelsen*, Oslo, Cappelen Damm Akademisk.
- Sidebäck, Göran 1992. *Kampen om barnets själ. Barn- och ungdomsorganisationer för fostran och normbildning 1850–1980*. Stockholm, Carlssons Bokförlag.
- Slagstad, Rune 2010 [2008]. *(Sporten). En idéhistorisk studie*. Oslo, Pax.
- Solnes, Oskar 2001. *Bort fra storbyens unatur. Ei historisk analyse av friluftslivet innan arbeidarrørsla i Oslo, 1900–1940*. Oslo, Institutt for samfunnsfag, Norges idrettshøgskole.
- Trommer, Aage 1990. Da spejderne kom til Danmark. I Ole Feldebæk og Erik Lund (red.) *Presse og historie. Festskrift til Niels Thomsen*. Odense, Odense Universitetsforlag, s. 265–317.
- Vallory, Eduard 2012. *World Scouting. Educating for Global Citizenship*. Hampshire, Palgrave Macmillan.
- Voksø, Per og Erik Kullerud 1980. *I trekantens tegn. Norges Kristelige Ungdomsforbund gjennom hundre år*, Oslo, Triangelforlaget.
- Wade, Elleen Kirkpatrick 1931. *The Piper of Pax. The Life Story of Lord Baden-Powell of Gilwell*. London, C. Arthur Pearson Ltd.
- Wade, Elleen Kirkpatrick 1935 [1929]. *The Story of Scouting. The Official History of the Boy Scout Movement From its Inception*. London, C. Arthur Pearson Ltd.